

hans bedrägerier fästa
hela min bana som lif
niska i ansvarig ställning
slapp som gav besked som
te talar brydde sig någon
g om att kolla mina logg-
trycka tynd om stackars sjuka
Det fanns ett slags panna loss
hans försända åretyndad tedde
dne sista livet till som vi verk-
e vi hade naturligtvis varit över-
orra kärlekshistoria med redovis-
an blifvit, helt dikret hade vi
skolebanan. Men återigen hade vi

Det fanns inte mycket att hämta i hyllorna på skolbiblioteket i Gubbängens folkskola för en liten bokslukande, flygtokig nioåring. Biggles, till exempel, tror jag var ratad av ambitiösa bibliotekarier. Kapten W E Johns hjälte klassades som skräplitteratur.

Mina föräldrar tycks inte ha varit riktigt lika sparsmakade. I min bokhylla har jag i alla fall fortfarande kvar en julklapp, ett exemplar av Biggles i djungeln – pojknarnas flygbok 1955. På omslaget ses en mörkhyad vilde med ett hiskligt vasst spjut hota en liggande vit hjälte. Mellan 1932 då den första Biggles-boken utkom, "The Camels are Coming", och fram till sin död 1968 skrev Johns närmare hundratalet Bigglesböcker. Han levererade dessutom ett antal flickböcker om flygvärdinnan Worrals, även dessa förmodligen klassade som skräplitteratur.

Så här i efterhand kan man undra om inte de goda barnboksbibliotekarierna underskattade den flygande hjälten Biggles. Under krigsåren översvämmades leksakshyllorna av tingestar tillverkade i Tyskland – soldater i krigiska poser, kanoner och hakkorsprydda stridsvagnar. Biggles var en av få motvikt. Enligt litteraturvetaren Stefan Mählqvist var det han som vann slaget om de svenska pojkrummen åt de allierade.

Men avsaknaden av Biggles till trots, lite gick det ändå att hitta på biblan. En serie böcker med flygplansprofiler i färg, till exempel. Några årgångar av flygets årsbok Ett år i luften. Och så en bok med titeln Det stora uppdraget av Pierre Clostermann. Den kom ut i nytryck för några år sedan, då under titeln Det stora vansinnet.

Clostermann blev en av mina allra första stora läsoplevelser. Jag har läst om den många gånger och boken håller än. Författaren var jaktflygare i det franska flygvapnet och tog sig över till England efter den tyska inmarschen. Han överlevde kriget som pilot i RAF. En mer sann skildring av luftkrigets helvete får man leta efter.

Några år senare blev min mest tummade bok KSAK:s Segelflyghandbok, ett alster med A5-blad i ringpärm. Här fanns sådant som satte fantasin i rörelse, suddiga bilder av apparater som SG-38, Grunau Baby, Fi-1, Olympia, Weihe och Kranich.

Och så det nyaste av allt nytt, ett skolflygplan med dubbelkommando vid namn Bergfalke II-55. Det skulle bli ganska många timmar i diverse Bergfalkar så småningom, men läsandet fortsatte, särskilt under kulna höst- och mörka vinterkvällar.

Så om jag skulle försöka sätta ihop en lista över det bästa jag läst, vilka böcker platsar på tio-i-topp?

Jag har uteslutit rena faktaböcker. Sådana finns det tretton på dussinet. Jag har koncentrerat mig på "skönlitteraturen", romaner och mer eller mindre fiktiva biografier. Lätt har det inte varit, framför allt inte att rangordna dem.

Andra flygboktokar skulle säkert göra helt andra val. Det finns samlare vars privata bibliotek fyller en medelstor villa. Mitt inskränker sig till några hyllmeter, plus ytterligare kanske runt en meter som lånats ut på obestämd tid eller som skänkts till bättre behövande.

Ta alltså lista för vad den är värd, kanske som en introduktion för den som ännu inte kommit i gång med sitt flygboksläsande. Den utgör en blandad kompot av högt och lågt. Böckerna har egentligen bara en sak gemensamt – jag har läst dem alla med stort nöje och intresse. De flesta är ganska gamla vid det här laget, men det går fortfarande att få tag i dem, på antikvariat eller via nätet.

Så här kunde ett bokomslag se ut på 1950-talet. I dag lär det vara en omöjlighet och lika så gott är väl det.

MIN TIO-I-TOPPLISTA

1 Det stora vansinnet av Pierre Clostermann

är en nästan självskrivet ingång till den som är intresserad av personligt hållna berättelser av flygare som överlevde slaktandet 1939-1945. Boken utkom strax efter kriget, men gavs ut på nytt av Atlantis förlag i början av 1980-talet. Den ingick då i en serie om fyra volymer med samlingsnamnet Pilot i andra världskriget. De övriga, lika läsvärda, böckerna i serien är Jag flög för Hitler av Heinz Knoke, Jag var självmordspilot av Ryuji Nagatsuka samt Stridspilot, en personlig redogörelse för striderna i Frankrike 1939-1940 av Paul Richey.

I RAF flög Pierre Clostermann främst Spitfire, Typhoon och Tempest. Efter kriget arbetade han för Reims Aviation. Han avled 2006.

2 Moment 22 av Joseph Heller

är en roman om amerikanska bombflygare på en fiktiv ö i Medelhavet under andra världskriget, men kunde utspela sig under i stort sett vilket krig som helst. I och för sig är Moment 22 ingen utpräglad flygbok, men för mig tillhör den böckernas definitiva topp tre alla kategorier. (De övriga är Den tappra soldaten Svej av Jaroslav Hasek och Slakthus fem av Kurt Vonnegut, men de platsar inte på en flygboklista. Möjligt dock den förstnämnda. Enligt Joseph Heller skulle han aldrig ha skrivit Moment 22 om det inte varit för inspirationen han fick när han läste Svej.)

Alan Arkin i rollen som kapten Yossarian på bombfällarens plats i nosen på en B-25 Mitchell. Bild ur filmen Moment 22.

3 Det rätta virket av Tom Wolfe

Wolfe är en av USA:s riktigt stora samtida författare vid sidan av namn Norman Mailer, Kurt Vonnegut, Truman Capote och Joyce Carol Oates. Han var också en av grundarna av "new journalism" – ett sätt att beskriva verkligheten, det som är, genom att tränga in bakom det som synes vara. Det rätta virket, "the Right Stuff" på originalspråk, är en välskriven, lättläst, och otroligt underhållande berättelse om USA:s första astronauter, "The Mercury Seven". Parallellt

Det rätta virket kom tidigt ut som pocket. Det här är artikelförfattarens många gånger lästa och svårt medfarna exemplar.

skildras livet bland flygvapnets provflygare på Muroc. Boken filmades 1983 med stjärnor som Sam Shepard i rollen som Chuck Yeager, Ed Harris som John Glenn, Dennis Quaid som Gordon Cooper och Barbara Hershey som Glennis Yeager.

I filmen *Det rätta virket* spelas rollen som Chuck Yeager av Sam Shepard. Här poserar han med den riktige Yeager vid en mock-up av Bell X-1. Generalen själv skymtar för övrigt också i filmen, i en statistroll som städare på en bar.

4 Ödets vingar av Ernest K Gann

Författaren skildrar det tidiga trafikflyget utifrån egna erfarenheter. Någon har kallat Gann "flyglitteraturens svar på Ernest Hemingway". Det är inget dåligt betyg. På 1930-talet fick han anställning som styrman på American Airlines. Då var DC-2 och DC-3 fortfarande höjden av modernitet. Under kriget enrollerades han av "Air Transport Command" och flög bland annat C-87 (fraktversionen av Liberatorbombaren) över den berymkade "puckeln", Himalayarutten, mellan Indien och Kina. Ödets vingar är skriven som en roman, men är i grunden självbiografisk. Andra läsvärda romaner av Gann är bland annat *Mellan himmel och hav* samt *Alla för en*.

Ödets vingar, i original "Fate is the Hunter", skildrar trafikflygets pionjärtid i USA. Boken bygger på Ganns anteckningar och kan läsas som en serie självupplevda noveller.

Under kriget tjänstgjorde Ernest K Gann inom det militära transportkommandot. Han flög över hela jorden, bland annat över Grönland, Atlanten och Himalaya.

5 Kamrater på en irrande planet av Antoine de Saint-Exupéry

Att förbigå Saint-Exupéry på en lista över läsvärda flygromaner går bara inte. Han var en av det franska civilflygets pionjärer. Han var med om att öppna postlinjerna över Afrika och till Latinamerika.

Mest känd är han för Lille prinsen, en illustrerad "barnbok" för vuxna. Saint-Exupérys böcker med flyganknytning återger pilotens tankar under långa nattliga flygningar över hav och öknar. Andra läsvärda böcker är *Postflyg syd*, *Nattflygning* och *Spaning mot Arras*. Saint-Exupéry var en luftburen kollega till Jean-Paul Sartre och Albert Camus och liksom sina landsmän en given Nobelpriskandidat. Under andra världskriget anslöt han sig till de fria franska styrkorna. Han försvann spårlost under en spaningsflygning över Medelhavet. För tioalet år sedan hittade dykare vraket efter en P-38 Lightning i farvattnen utanför Marseille. Med stor sannolikhet var det Saint-Exupérys maskin.

Saint-Exupérys böcker har utkommit på svenska i flera upplagor, bland annat som pocket.

Antoine de Saint-Exupéry.

6 Den yttersta fienden av Richard Hillary

Författaren deltog som ung Spitfirepilot i slaget om Storbritannien. Han sköts ner, men överlevde trots allvarligt brännskador i ansiktet och på händerna. Boken skrev han under sin konvalescens. Den utkom 1942. Hillary lyckades genom ren och skär envishet så småningom ta sig tillbaka till RAF. Han omkom under en övningsflygning med en Bristol Blenheim i februari 1943. En möjlig förklaring till olyckan kan ha varit att Hillary ännu inte var fullt återställd. Det första världskriget har skildrats i en lång rad mästerverk av författare som Erich Maria Remarque, Ernst Jünger, Edmund Blunden, och Robert Graves. Richard Hillarys bok brukar tillsammans med bland annat Norman Mailers *De nakna och de döda* räknas in bland de stora berättelserna om krig nummer två.

Den yttersta fienden, här i engelsk pocket, räknas som en av andra världskrigets allra bästa skildringar.

7 Måsen av Richard Bach
Författaren var tidigare pilot i det amerikanska flygvapnets reserv och flygjournalist när han i början av 1970-talet fick boken Måsen utgiven. Den är berättelsen om Jonathan Livingstone Seagull, fågeln som bryter sig ut ur flocken för att söka skönhetens, flygningens och frihetens yttersta gränser. Måsen blev snabbt en av alla tiders mest sålda. Att den utkom samtidigt med hippierörelsen och Vietnamprotesterna gjorde säkert sitt till för framgången, men den tål att läsas än i dag. Den som gillar Måsen kan med fördel fortsätta med Illusioner av samma författare.

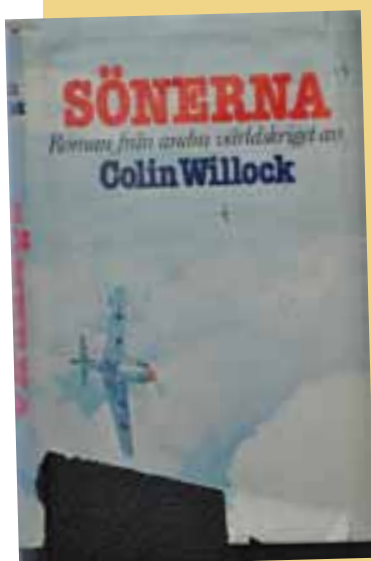

På 1970-talet blev Måsen, precis som Moment 22, något av en kultbok för en hel generation. Båda kan fortfarande läsas med behållning.

8 Slutstriden av W S Kuniczak
Boken är en fiktion, men med bakgrund i en tragisk verklighet. När Hitler ockuperade Polen tog sig polska flygare i stort antal till Storbritannien för att fortsätta kampen. Den 303:e polska divisionen blev RAF:s mest framgångsrika. 1945 lämnades Polen i Stalins händer och den frihet polackerna drömt om gick än en gång förlorad.

Sönerna av Colin Willock
9 Två unga grabbar, den ene engelsman den andre tysk, möts på ett ungdomsläger i slutet av 1930-talet. Deras gemensamma flygintresse för dem samman. De blir goda vänner. Britten hamnar så småningom som jaktflygare i RAF, tysken i Luftwaffe. Utan att veta om det möts de många gånger igen. Vi får följa dem fram till krigsslutet 1945. Boken är alltså en roman, en fiktion, men tidsandan är genuin. Trots att författaren är engelsman ger den en trovärdig skildring av kriget utifrån de tyska piloternas horisont. Bortsett från de påhittade huvudpersonerna är alla händelser och personer autentiska och historiskt belagda.

Såväl Sönerna som Slutstriden är fiktiva romaner, men skrivna mot en högst verklig bakgrund.

10 Yeager - en självbiografi av Chuck Yeager och Leo Janos
Nej, hur vore det möjligt att utelämma Chuck Yeagers självbiografi från listan över flygböcker som bara måste läsas. Yeager var den förste att spränga ljudvallen. Troligen är han världens mest kände pilot vid sidan av Charles Lindbergh. Boken skildrar Yeagers liv från den fattiga uppväxten i West Virginia tills hur han som general kan dra sig tillbaka (näja) som pensionär. En minst sagt spännande berättelse, dessutom välskriven och synnerligen underhållande.

Bortsett från Yeager är böckerna på listan romaner, även om några av dem bygger på egna upplevelser. För den som föredrar rena biografier eller självbiografier finns ett rikt utbud. En av de mest kända är Han gav sig aldrig av Paul Brickhill. Det är berättelsen om Douglas Bader, mannen som förlorade båda benen i en flygolycka i början av 1930-talet, men som kom igen. Bader deltog under slaget om Storbritannien. (Han hävdade att de två benproteserna hjälpte honom att bättre motstå G-krafterna). Han blev så småningom nedskjuten och hamnade i tysk krigsfångenskap. De många flyktförsöken är legendariska. Boken filmades på 1950-talet. Filmen har samma titel som den litterära förlagan – Reach for the Sky – och lär gå att få tag på som DVD. Andra böcker av Brickhill är Den stora flykten (filmad 1963 med bland andra Steve Mc Queen) och The Dam Busters. Den senare är historien om den 617:e bombdivisionens anfall mot de tyska vattenreservoarer som försåg Ruhrområdet med el.

Även svenska flygare har berättat om sina äventyr, bland andra Gösta von Porat (Flyget blev mitt liv), Nils Söderberg (Med spaken i näven), Albin Ahrenberg (Ett flygarliv), samt J 35 Drakens skapare Erik Bratt (Silvervingar). Göte Roséns Vägen till Palma är en underhållande rövarhistoria om charterflygets första stapplande steg. En självbiografi med en osedvanligt stor portion berättarglädje är Ett liv i det blå av Ulf Björkman. När författaren började i flygvapnet 1943 flög man fortfarande dubbeldäckare. När han slutade drygt 40 år senare var det jet och dubbla ljudhastigheten. Boken är ett historiskt dokument med mycket dramatik, allvar och tragedier, men också med minst sagt dråpliga episoder. Björkman brukar hävda att ingen suttit lika mycket i buren som han utan att få avsked. Det säger en del. En lika läsvärd bok av betydligt senare datum är Jan Landins 23 år och odödlig (se anmälan i Flygrevyn nr: 3 2011).

Nils Söderberg upplevde hela det svenska flygvapnets uppbyggnad. Med spaken i näven är en skildring inifrån.

Nu kommer också En fältflygare från Mjölby av Alf Ingesson Thoor. Den har jag inte hunnit läsa ännu, men med kännedom om den gode Affes eskapader tror jag den blir något extra. Jag misstänker att åtminstone några kulna höstkvällar är räddade.

